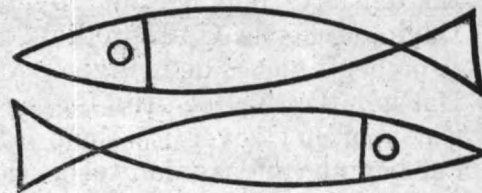

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer
adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

J. Keuning / Culemborg

GOED IS HET LEVEN (2)

— Ruth 2: 1-17 —

Goed is het leven?

Naomi gelooft er geen steek van. Ze is dan wel met Ruth aangeland in Bethlehem, het broodhuis, waar net de oogst wordt binnengehaald. Maar dat wil nog niet zeggen dat er ook maar iets van die overvloed bij háár terecht komt. Want daarvoor is ze wel afhankelijk van de mensen. En van de mensen moet je het niet hebben. Want die laten je toch maar stikken.

Goed is het leven? Maar hoe kan dat nu, als je, midden tussen de mensen, moederziel alleen bent, — zó is de hand van Jahwe tégen je.

Had ze dan niet kunnen bedenken dat ze niet tussen een willekeurig stelletje mensen was terecht gekomen, maar tussen Góds mensen? Mensen dus, aan wie God uitdrukkelijk de zorg voor anderen had opgedragen, zeker ook ten tijde van de oogst (Lev. 19)?

Had ze niet kunnen weten, dat m.n. één van die mensen, Boaz, door God was aangewezen om de helpende hand te bieden (Lev. 25)?

Blijkbaar weet ze dat alles wel. Maar ze gelooft er niet in. God heeft gemakkelijk praten. Maar *zij* weet maar al te goed dat Gods kinderen geen haar beter zijn dan andere mensen. Ze denkt er in elk geval niet aan, op die kinderen van God een beroep te doen, — en dan haar hoofd te stoten. Ze zal wel gek zijn.

Ruth is kennelijk wel zo gek. Ze weet heel goed dat ze afhankelijk is van de welwillendheid van de mensen (vs 2). Maar ze heeft een — je zou haast zeggen: naïef — vertrouwen in de God van Israël, die ook wel weet hoe hard en liefdeloos de mensen zijn, — maar zou dat nu werkelijk mogelijk zijn, dat er onder zijn kinderen niet één is die — net als Hij — tot hulp gereed staat, die het je merken laat: je bent niet alleen!

En terwijl Naomi laatdunkend haar schouders ophaalt, zegt zij: laat me maar gaan. Laat me maar gaan op de weg die Jahwe gewezen heeft, de weg naar zijn volk, een weg wel van duizend teleurstellingen en tienduizend ergernissen, maar dan toch de weg, waarop we gaan mogen en gaan kunnen om zó een schuilplaats te vinden onder *zijn* vleugelen. Ik — zegt ze — ik verwacht alles van God. Dan verwacht ik, misschien tegen alles in, ook alles van zijn volk (vs 12).

En dan wordt het haar zo maar in de schoot geworpen. Brood?

Ja, maar nog veel meer dit: dat er toch — tegen alle verwachting in, misschien — iemand is die maar niet doet wat hem opgedragen is, maar die er plezier in heeft, die het niet slechts fijn vindt om brood te geven, maar die graag zichzelf geeft, iemand die haar, Ruth, ziet en op haar ingaat, iemand die zegt: wat heerlijk is het dat we sámen zijn. Samen bij Jahwe.

Voelde hij zich tot haar aangetrokken? Was hij misschien aanstonds verliefd op haar? Was hij door haar getroffen? Getroffen was hij in elk geval wel. Hierdoor: dat zij, een vreemde, haar hand legt in de hand van de God van Israël. Dat ze het echt gelooft: bij deze God vind je vast en zeker de anderen, niet meer tegenover je of langs je heenlopend, maar naast je, naar je toegewend. Bij deze God blijf je nooit alleen.

Goed, Ruth en Boaz krijgen elkaar. Dat weten we. En dat begint hier, tussen de korenschoven. Best. Maar nog veel meer weten we dit: het begint hier, bij Jahwe. Bij de God van wie de psalmen zingen, die God die zich over weduwen en wezen en over alle eenzamen ontfermt en hen doet wonen in zijn huis, waar ze zijn kinderen om zich heen vinden, veel of maar enkelen, misschien zelfs maar één. Maar in elk geval: Hij is de God, bij wie je — hoe verlaten ook — vroeg of laat zeggen moet: en levenslang ben ik niet eenzaam meer.

Op die God heeft Ruth gehoopt. En toen is ze niet blijven wachten, of er misschien ook eens iemand op haar af zou komen. Ze is er zelf op af gegaan en ze heeft zelf de eerste stappen gezet, naar de mensen toe. Ze heeft haar nek uitgestoken en ze heeft alle risico's aanvaard, — en welke risico's, dat blijkt wel uit het vervolg van het verhaal. Zij, een heidense vrouw, die vermoedelijk nog vol van heidense ideeën zat over God. Maar, hoe gebrekkig dan ook, ze heeft wel in Hem geloofd. En alles op die ene kaart gezet: dat ze bij deze God heil zou vinden.

Nou, dat heil heeft ze dan ook gevonden. We weten, hoe het afliep. Het liep er op uit, dat ze Boaz kreeg, niet maar als een helper, maar als man. Het liep uit op het kind Obed.

IN DIT NUMMER

- 353 Ds J. Keuning, Goed is het leven (2)
- 354 Ds G. Janssen, Katholiciteit en identiteit (2)
- 355 H. Algra, Had ik dat maar geweten (IV - 2)
- 365 D. W. L. Milo, Een berg
- 356 Drs H. de Jong, De betrekkelijke waarde van het nationale (1)
- 358 Prof. C. Veenhof, Kernenergie

En tenslotte liep het uit op David, op Jezus. Op Hem die je omgeeft met al de heiligen. Dat kan dan wel een tijd duren voor het zover is. Maar dat begint vandaag dan toch, dat je bij de God van Jezus de anderen ontmoet. die niet meer als vreemden langs je heen lopen, maar met je samen zijn.

De ander die je naast je vindt. Niet altijd je toekomstige man of vrouw, maar wel velen of weinigen, misschien maar twee of drie, desnoods één, met wie je samen leven kunt. Het loopt niet altijd op een huwelijk uit. Maar bij de God van Jezus loopt het wel altijd hier op uit: dat je niet slechts koude ogen ontmoet, afweren-

de handen, haastige voeten die langs je heen lopen, maar dat je gezien wordt en aanvaard en begroet door iemand die zegt: de Heer is met je. En dat betekent dan tegelijk: ik ben met je.

Iemand die zijn oog op je slaat, zoals Boaz op Ruth (vs 10). En als dat gebeurt, dan weet je het nooit wat er nog in het verschiert ligt. Voor Ruth en zelfs voor een oude, verbit-terde vrouw als Naomi. En voor ons, die toch ook de stem van deze God horen.

Hij zegt: Kijk eens naar Mij. En dat is ook: Kijk eens om je heen, kijk eens om je heen. Geef elkaar de hand. Je bent niet alleen.

G. Janssen / Nijverdal

Katholiciteit en identiteit (2)

De kerk van de grote Reformatie heeft de katholiciteit niet ongeschonden kunnen bewaren, zo zagen we in het vorige artikel. Gezien de geweldige opgave waarvoor de Reformatoren stonden in hun breuk met heel de Roomse gedachtenwereld kan ons dat niet al te zeer verwonderen, hoezeer we het feit ook zullen betreuen. De kerken van Lutherse en Calvinistische origine gingen steeds meer een eigen karakter, een eigen identiteit vertonen, waartoe het overigens onvermijdelijke proces van de belijdenisvorming het hare heeft bijgedragen. Wel moet hierbij aangetekend worden dat van Gereformeerde zijde de Lutherse kerken veelal als zusterkerken werden erkend, terwijl het omgekeerde niet het geval was. Met name in Nederland heeft echter ook de Gereformeerde Kerk haar katholieke karakter niet kunnen bewaren, hoewel haar belijdenisgeschriften een waarlijk katholiek karakter vertonen. We weten wel allen ongeveer hoe de geschiedenis is verlopen. De Ned. Herv. Kerk van de 19de eeuw kwam onder invloed van een liberale en zelfs vrijzinnige geest, terwijl de Staat haar gehele gereformeerde kerkinrichting overigens onder slecht lauw protest vernietigde en door een andere verving. Ondanks dit alles bleef er een gereformeerd volk over dat zich vastklemde aan de aloude belijdenis van de kerk in deze landen. Een deel daarvan scheidde zich af van de officiële kerk-Afscheiding (1834) en Doleantie (1886) - een deel bleef in de

Ned. Herv. Kerk achter. Terwijl het tweede deel van deze eeuw een geweldige opleving van het Gereformeerde volksdeel te zien gaf en zelfs de hereniging van de Afgescheiden en de Dolerende Kerken (1842) was daarin helaas ook sprake van een voortgaande breuk in de eenheid ervan, en dat terwijl er toch een gemeenschappelijk, diepe en brede vertolking van het Evangelie was in de gemeenschappelijk erkende belijdenis. Een wel zeer beschamende situatie. Zo kunnen we nu met een in 1973 verschenen boekje spreken van 'Tien keer gereformeerd', en dit getal duidt dan verschillende groeperingen en kerkgemeenschappen aan, die allen de gemeenschappelijke belijdenis - al dan niet op een enkel punt gewijzigd of aangevuld - erkennen als de hunne. Een zeker besef van gemeenschappelijkheid in alle gescheurdheid komt tot uitgang in het spreken over de Gereformeerde Gezindte. De term Gezindte of Gezindheid stamt oorspronkelijk van Groen van Prinsterer, die haar overnam uit de Grondwet en vulde met een eigen interpretatie. Bij Groen had het woord een sterk kerkelijk accent. Hij verstond er de voortzetting in meer dan een kerk van de gereformeerde kerk onder, gekenmerkt door de gereformeerde

pastorale notities

BRIEFWISSELING

In het midden van dit jaar heb ik de redactie laten weten, dat ik graag tegen het einde van de lopende jaargang met deze rubriek zou stoppen. Een „column” moet wel fris blijven. Ik vind trouwens, dat veel kerkelijke pers, van allerlei denominatie overigens, te lang in handen blijft van enkelen, die van geen wijken weten. En dan maar klagen, dat de jeugd nooit eens grijpt naar een kerkelijk blad. Maar ik moet dus nu haastig ingaan op brieven die ik kreeg. Vorig jaar schreef ik iets over Buskes. Ik citeerde uit het hoofd, maar prompt stuurde de Heer B. uit Leiden me de oorspronkelijke tekst. Hartelijk dank! Soms kreeg ik waardering, maar ook wel kritiek. Die kwam los, wanneer ik iets van de EO zei. Dan klommen verscheidene dames in de pen, omdat ze zo met de EO te doen hadden. Dat er ook in onze kring mensen zijn, die niet veel voor de

EO voelen, dat vinden ze erg. De EO wordt toch al, om de oude berijming van de psalmen te citeren, van alle kant geweldig aangerand en fel geprangd. Ik wil er dit van zeggen, dat ik nooit de programma's van de EO veroordeeld heb. Die ken ik niet. Zoals in vele kerken is hier de dinsdagavond gereserveerd voor catechisaties. EO-tv kan ik dus niet zien en naar de radio luister ik alleen voor het nieuws. Maar wie aan de weg timmert, heeft veel bekijks. De EO is toch geen heilig huisje, waar je niets van zeggen mag? Juist toen ik aan deze notitie beginnen zou, kreeg ik een kalender van de EO toegezonden. Ook hartelijk bedankt. Drs Dorenbos schrijft er opgetogen over: prachtige foto's, fantastisch. De foto's waren inderdaad mooi, totdat men er bijbelteksten dwars overheen drukte. Waarvoor moest dat nou. Als de EO op dit punt eens met wat zelfkritiek begon. Jongeren hoor ik wel eens zeggen (niet alleen met het oog op de EO) „Ze slaan je daar dood met bijbelteksten”. Een bekende zin; goed om over na te denken. Je kunt van de bijbel een agressief gebruik maken, zodat „teksten” als bedreigend ervaren worden. Het zijn bepaald geen vijanden van God, die dit zo zeggen.

A. H. Algra, Sliedrecht

belijdenis. Door de vele breuken in kerkelijk opzicht is dat kerkelijk accent aanmerkelijk verzwakt en verstaat men thans onder de Gereformeerde Gezindte het totaal van hen, die de gereformeerde belijdenisgeschriften als de hunne erkennen, hoe verdeeld ze in kerkelijk opzicht ook mogen zijn.

Tien keer gereformeerd dus nu. En ook onze kerken vallen daar onder, zoals de naam reeds zegt: Nederlands Gereformeerde Kerken. Wat is nu hun recht, hun plaats en hun roeping in het geheel van deze Gezindte?

De vraag naar het recht is die naar wat men het bestaansrecht pleegt te noemen. En die wordt dan veelal gezocht in het eigene, in een bepaalde identiteit, waardoor wij ons zouden onderscheiden van anderen en zo een eigen aparte taak en roeping zouden hebben. Dat dit op gespannen voet brengt met de idee van de katholiciteit van de kerk, behoeft nauwelijks betoog. Want de katholiciteit is betrokken op het geheel, het geheel van de openbaring en het geheel van de gelovigen, waarvan de zichtbare eenheid in het kerkelijke niet losgemaakt kan worden. Al het eigene, het aparte alle rechtsgrond voor het afzonderlijk staan, staat met dit katholieke op gespannen voet. Onze kerken hebben dan ook nooit zo iets apart en eigens als rechtsgrond voor hun bestaan aangevoerd. Zij erkennen de aloude gereformeerde confessie als de hunne en hebben beloofd elkander in het blijven bij Gods

Woord, zoals dat in die confessie wordt beleden, te willen bijstaan. Ook in de kerkinrichting zoeken zij niet iets eigen te bereiken, iets dat hun afzonderlijk bestaan zou kunnen rechtvaardigen. Zij zoeken in nauwe afsluiting aan de geschiedenis van de gereformeerde kerken in deze landen naar de tijd en omstandigheden dit vereisen, die structuren van het kerkelijke leven die de doorwerking van het Woord van God het beste kunnen dienen. Niets eigen dus als bestaansgrond. Dat zij afzonderlijk zijn komen te staan naast andere kerkgemeenschappen is ook niet hun wil of begeerte geweest. Ze zijn, om alleen de jongste geschiedenis te beschouwen, buiten 'het verband' gezet door de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt), zonder dat zij van ketterij of schending van enig stuk der belijdenis konden worden beticht of zijn beticht. De werkelijke reden was dat zij niet mee de tucht wilden oefenen over de onderteekenaars van de zgn. Open Brief, niet omdat zij het daarmee zo roerend eens waren, maar omdat daarin niet van ketterij gesproken kon worden. Zo zijn ze uitgeworpen. Wanneer Calvijn heeft gezegd, dat de Roomse kerk de kerken der Reformatie door vervloeking en verwensing heeft verdréven, vervolgt hij: Dat spreekt ons reeds meer dan voldoende vrij (Inst. IV, II, 6), waarbij het verwijst naar Joh. 16 : 2. We behoeven niet naar een rechtsgrond te zoeken, maar mogen dankbaar zeggen dat de Here voor

ons het kerkelijke leven in stand heeft gehouden, toen wij weigerden mee te doen met de onkerkelijke vonnissen in de laatste zestiger jaren. We hebben geen afzonderlijk kerkelijk bestaan gezocht of ook maar begeerd, dat is over ons gekomen met hardvochtigheid en onrecht van menselijke kant, door barmhartigheid van Christus kant. Ik denk dat we niet moeten trachten dat afzonderlijk bestaan te verdedigen of ook te rechtvaardigen, ook niet nu het voortduren in de tijd van dit afzonderlijk bestaan betreft, door een eigen identiteit te zoeken of te bewerken, van welke aard die dan ook mag zijn of worden!

Het heeft bij mij altijd bezwaar ontmoet - en nu ga ik even verder in de geschiedenis terug - om de 'Vrijmaking' te verklaren uit of te rechtvaardigen met de Reformatorische beweging in de Geref. Kerken in Nederland, waarmee de namen van A. Janse, Schilder, Vollehove, Dooyeweerd en S. G. de Graaf zijn verbonden. Ik ontken het reformatorische van die beweging niet, hoewel het wellicht bezwaar ontmoet om van beweging in het enkelvoud te spreken. Op belangrijke punten dachten de vertegenwoordigers van deze 'beweging' zeker niet gelijk. Het is voor mij zeer de vraag of zij onder één noemer zijn te vangen. Ik heb mij bewust bij het schrijven van De Feitelijke Toedracht in 1948, en ook later, er van onthouden de Vrijmaking als een uitloper van deze beweging te kenschetsen en zo de Vrijgemaakte Kerken een bijzonder stempel op te drukken. Trouwens, er waren meer krachten, die in de Vrijmaking doorwerkten, zuiver historisch gezien. Dat een groot deel van de vrijgemaakte kerkleden historisch-geestelijk nauw aan de Afscheiding was verbonden, zegt ook wel het een en ander.

Het gaat ook zeker niet aan de leiding van de Geref. Kerken te vereenzelvigen met het kerkvolk zelf. Er was in de jaren twintig en dertig, waarin de leiding zich sterk maakte en het scholastieke denken zich luide liet horen, ook een eenvoudig kerkvolk, dat zocht te leven bij het Woord des Heren en dorstte naar de levende prediking daarvan. Het was misschien niet diep ingeleid in allerlei theologische vraagstukken, maar onderscheidde als het ware intuïtief de spraak van het levende Woord van allerlei theologische constructies en heeft zich daarom ook in de veertiger jaren niet laten vangen door een binding daaraan.

In het Gedenboek bij het halve-euwigetij der Doleantie: De Reformatie van '86 heeft een van haar voormannen, de bekende en zeer oud geworden ds. K. Fernhout een hoofdstuk geschreven over de Doleantie en het godsdienstig leven. Hij verstond daaronder heel het christelijk leven als dienst aan de Here en geeft aan waar en hoe de Doleantie dat leven heeft gestimuleerd en tot zegen is geweest. Hij

schrijft dan de leerzame woorden: „Ondanks den stimuleerenden en bevruchtenden invloed, dien de Doleantie in allerlei opzicht 't godsdienstig leven oefende, heeft zij er toch geen eigen stempel opgedrukt. En dat kan niet verwonderen.

In de eerste plaats reeds niet, omdat het tijdperk van haar ongemengde invloed - niet meer dan een vijftal jaren - (toen kwam de vereniging tot stand met de kerken uit de Afscheiding - G. J.) daarvoor te kort was.

En in de tweede plaats niet, omdat ze het zocht noch bedoelde.

Want wat ze bedoelde, was geen oogenblik een godsdienstig leven van een eigen type te scheppen, maar het christelijk leven over heel de lijn weer te brengen onder de heerschappij van 't Woord Gods, naar gereformeerd belijden.

En de genade van dat te zoeken, te zoeken ook zonder preutsche eigenheid en, waar 't zonder verzaking van de haar heilige beginselen mogelijk was, in hartelijke samenwerking met christenen van eenigszins andere signatuur, heeft God haar niet onthouden”.

Fernhout wijst dan op het opnemen in hun gemeenschap door de Dolerende Kerken van allerlei gelovigen en groepen van gelovigen die door de deformatie van de Ned. Herv. Kerk buiten het kerkelijke leven waren geraakt en een eigen, eenzijdig en vaak niet onbedenklijk type waren gaan vertonen en op de hereniging met de uit de Afscheiding voortgekomen Chr. Geref. Kerken en hij spreekt daarbij van de 'gezond-katholieke trek' van de Doleantie.

Geen eigen stempel, schrijft Fernhout. Ze zocht noch bedoelde dat. Dat dit eigen stempel later wel is gezocht in de Verenigde Kerken, heeft mede geleid tot de breuk in

de veertiger jaren van de 20ste eeuw!

Dit mag ons tot een waarschuwing zijn om te streven naar een eigen stempel op onze kerken, naar een eigen identiteit en plaats van de streven naar de ware katholiciteit. En dat om tweeërlei reden. Allereerst een, die het eigen kerkelijke leven betreft. Het streven naar een eigen identiteit zal ongetwijfeld allerlei interne spanningen oproepen, want wie zal die identiteit als het wettig gezicht van onze kerken bepalen? Is die niet reeds bepaald door haar belijdenis? En moet deze soms aangevuld of nader geïnterpreteerd? Dat doet aan de katholiciteit in geestelijk opzicht onherroepelijk tekort en - dat in de tweede plaats - ook aan de katholiciteit in de Gereformeerde Gezindte, voor zover daar nog van gesproken kan worden. Met andere woorden: het zou betekenen een struikelblok op de weg naar de vereniging van alle waarlijk gereformeerde christenen en kerken, zoals en voor zover we die vinden in wat de Geref. Gezindte wordt genoemd.

Een eigen identiteit?

De geschiedenis drukt ongewild op elke kerkelijke gemeenschap een bepaald stempel, als zij maar lang genoeg bestaat. Dat kan zelfs zijn het stempel van onderlinge verscheidenheid en zelfs van onderlinge tegenstellingen in de 'organisatorische' eenheid! Groeperingen alzo met elk een eigen stempel. Maar dat te zoeken is wat anders dan het noodgedwongen aanvaarden. Dat te zoeken gaat gepaard met alle gevaren van uiteengroeien en tenslotte breken, die er uit kunnen voorkomen. Zoeken mogen we, dacht ik, alleen de katholiciteit van de kerk.

Daarover tenslotte in een laatste artikel.

het geweten (gegevens uit: H. Thielicke, Theologische Ethik, pag. 475 e.v.).

Bij Kant zien we, evenals bij de Grieken, dat aan het verstand een hogere plaats wordt toegekend dan aan de gevoelens. De gevoelens zijn te subjectief om te bepalen wat goed, en wat fout is. De maatstaf voor het handelen vond hij in de plicht: iets is goed als het uit plichtsbefes gebeurt. Dat plichtsbefes staat tegenover de neiging. Wie een ander helpt omdat hij hem graag mag, doet uiterlijk wat er van hem verlangd wordt. Hij doet het echter niet uit plichtsbefes, maar uit andere motieven. Dat plichtsbefes kan tegen onze neiging ingaan (te vergelijken met instinkten). Een gewetenshandeling is waardevol als zij plaats vindt los van mensenvrees of eigenbelang.

Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche

Arthur Schopenhauer (1788—1860) bepleit een innerlijke ascese, een mistiek die zich afsluit van de buitenwereld (vgl. de Stoïcijnen). Voor het geweten heeft hij weinig goede woorden over: het bestaat voor 1/5 uit mensenvrees, 1/5 uit respect (of angst) voor de godheid, 1/5 uit ijdelheid, 1/5 uit vooroordeel en 1/5 uit gewoonte. Schopenhauer verwarde het geweten met sociaal gedrag...

Friedrich Nietzsche (1844—1900) tenslotte, schrijft dat de mens een aantal gezonde oerinstinkten bezit, zoals behoefte aan strijd, roof en onderdrukking. Helaas hebben joodse en christelijke moraal de mens verwoest: de spontaneïteit is verdwenen en het nadenken, de reflectie, is ervoor in de plaats gekomen. Dit bewustzijn is dus een ziekteverschijnsel; de mens wordt verteerd door een innerlijke strijd met zichzelf. De oude, sterke instinkten blijven bij hem aanwezig, en dringen soms door het geweten heen als de stem van het gezonde leven. Hoewel in onze wereld (door die joodse en christelijke moraal) het arme en ziekelijke goed wordt geacht (omkering van waarden) kunnen de gezonde instinkten niet geheel verdrongen worden. Het slechte geweten kan dus in zekere zin gezien worden als de stem van de gezonde oer-instinkten...

Op deze visie van Nietzsche lijkt mij commentaar overbodig. Is het waardevolle van de christelijke moraal niet juist datgene wat deze filosoof wil bestrijden?

Tot zover een klein gedeelte filosofie, voorzover betrekking hebbend op gedachten over het geweten.

Volgende week blijven we wat wat dichter bij huis: psychologie en opvoedkunde.

Literatuurselektie

E. Schroten: Kerker of tempel? (proefschrift R.U. - Utrecht, 1970)
H. J. Stöhrig: Geschiedenis van de filosofie (I en II) (Utrecht, 1968)
H. de Vos: Inleiding tot de Ethiek (Nijkerk, 1969)

H. Algra / Den Helder

Had ik dat maar geweten (IV - 2)

Immanuël Kant

Het zou te ver voeren om in het kader van dit blad uitvoerig te schrijven over de gedachten met betrekking tot het geweten van de Europese filosofen na de Middeleeuwen. Bovendien gaat het hier om een buitengewoon ingewikkelde materie. Drie denkers worden heel kort genoemd, waarbij de meeste aandacht wordt besteed aan Immanuël Kant (1724—1798).

Volgens Kant heeft ieder mens een „innere Richter” in zich. De vraag is echter, wie dat is. Is dat het „betere ik” van de mens zelf, of iets buiten de mens, bijvoorbeeld: God? Volgens Kant is de mens niet tegelijk aanklager en aangeklaagde: hij scheidt een ander als „Richter”

van zijn handelen. Dat wezen moet alle macht hebben, en zo'n wezen is, naar Kant's overtuiging, God. Opvallend is dat Kant het geweten centraal stelt; de autoriteit van God is een afgeleide autoriteit. Het is dus niet zo dat ik eerst van God moet weten om de geldigheid van een gebod te erkennen. Alleen als de zedelijke mens tegelijk in God gelooft, en dus zijn geloof niet uit zijn eigen bewustzijn put, is de stem van het geweten gelijk aan de stem van God.

Het geweten heeft bij Kant twee functies: beoordeling of een handeling al dan niet goed is, én of geloof aan God geoorloofd is of niet. Hoewel Kant een oprecht gelovig mens wilde zijn, duidt deze visie toch op een overwaardering van

D. W. L. Milo / Dalmally

EEN BERG

„Een man, een boom, een berg, een steen...”

Hebt u wel eens een berg beklommen? Nee, niet de Sintpietersberg bij Maastricht of het Hollandse Bergje bij Elburg. En ook niet een Himalaya of een Karakorum of dergelijke kilometershoge bergen. Wij bedoelen zo'n gewone berg, die in een dag beklimbaar is. Hier in dit land, waar de hoogten tot duizend meter heuvels heten en daarboven bergen, wemelt het van de „Munroe's”; en een Munroe is een berg van boven de duizend meter, zoals door Munroe in zijn boeken is beschreven: met klimweg en afdaalweg. Goede bergbeklimmers, hier hillwalkers genoemd, hebben zo een aantal Munroe's in hun dagboekje staan; bergen, die ze met goed gevolg hebben bestegen.

Ja, er zijn hier vele van die natuurgekken. Ze zien een berg, bekijken hem eindeloos, turen met de kijker alle profiëls af, bestuderen kaart en literatuur, dromen ervan en eindelijk komt de dag dat ze de berg „nemen”.

Dat zijn niet alleen Schotten - in verhouding nog meer de Engelsen. In alle vakanties komen hier Engelse studenten bepaalde bergen beklimmen. Ook als het weer zo iets niét toestaat. Dan komen ze wellicht in moeilijkheden, want kennen de aard van het Schotse weer en het karakter van de Schotse bergen onvoldoende. Dan wordt een hulpploeg uitgestuurd, die mensenlevens riskeert om mensenlevens te redden. Dan komen ze in de krant, nadat ze zijn bijgebracht en op krachten gekomen in een ziekenhuis. En dan zeggen wij tegen elkaar: ondanks de waarschuwingdienst en de weersvoorspelling riskeerden ze weer eigen en andermans leven - er moest straf op staan.

Maar zelfs wanneer het weer een bergtocht wél toestaat komen er soms ongelukken voor. Door onvoldoende voorbereiding, onvoldoende kleding en schoeisel, door ontbreken van kompas en hoogtemeter, kaart en wandelplan. De prachtige Beihnn Cruachan bijvoorbeeld, die pal voor ons huiskamer raam staat te lokken, vraagt elke paar jaar wel een slachtoffer. Dat weten we al, wanneer daar een helicopter uren langs de berg-helling gaat zweven. Of als hulpploeg, met gele kleren aan, de helling afzoekt.

Maar toch hopen we die berg eens te nemen. Op een mooie, heldere dag. Als er genoeg uren zijn voor een lange, rustige tocht heen en terug. Als we ons lichamelijk en geestelijk fit genoeg weten. En als alle voorbereidingen met zorg getroffen zijn. Dorpsgenoten zeggen, dat je - als je vroeg gaat en kalm doorstapt - gemakkelijk in een dag alle zeven toppen van de Beihnn Cruachan kunt nemen en voor donker thuis zijn. Daar houden we het dus op, als de Heere wil.

—o—

De sensatie van een bergbeklimming is heel apart. Die ligt niet op het niveau van duizend meter hardlopen, honderd meter zwemmen of een ruitersparcours met twaalf horden. Een bergbeklimming gaat namelijk in stilte, zonder publiek, zonder applaus, zonder aanmoediging - meestal in volstrekte eenzaamheid. Die vereist taaie concentratie, ook een opgewekt humeur, een positieve instelling, een open oog voor alle Goddelijk schoon en een economisch gebruik van de uren. Die vereist bovendien gemakkelijke kleding, geringe last, stevige schoenen, ervaring in het oriënteren en een diepe ademhaling. Ook nog een lange bergstok, een fototoestel, kompas en hoogtemeter. Want wanneer het uitzicht zou wegvallen - door regen, nevel, wolken - moeten kompas, kaart en hoogtemeter houvast geven.

Daarom is het beklimmen van een berg zulk een bij uitstek mannelijk werk. Omdat een berg bij uitstek mannelijk is. Hij heeft u niet nodig, is zo trots als een aap, geeft nooit toe en eist het volle pond. Maar heb je hem onder de knie - een zelfopname naast de top-cairn - dan is de wandelaar een stuk rijkdom te beurt gevallen, die geen mens hem meer kan afnemen.

Alle eeuwen door hebben mensen, ook verstandige mensen, bergen bezongen. En beklommen. Mozes noemde de berg Horeb „berg Gods”, dat is een zeer belangrijke of zeer hoge berg; zoals Nineveh in de oude vertaling een „stad Gods” werd genoemd. Ethan, de zoon van Ezra, hoorde de Thabor en de Hermon „juichen”.

Hoe hoog waren die bergen dan wel zo wat? De Thabor is maar 400 meter hoog en de Karmel is een heuvel van ruim 500 meter. Maar het Sinai-gebergte heeft inderdaad toppen van 2000 tot 2600 meter, terwijl de Hermon, bekend om zijn eeuwige sneeuw, tot 2800 meter gaat. En als u mocht denken dat zo'n berg als de Hermon, met zijn sneeuwkap het hele jaar door, onbereikbaar mocht zijn? Dan leert de geschiedenis, dat in 1350 voor Chr. reeds afgodendienst werd bedreven op de top van de Hermon en dat er vandaag nog een ruïne staat van een tempel uit de 4e eeuw.

—o—

Ja, bergen trokken vaak de aandacht van mensen, die de eenzaamheid zochten. Die boven de teleurstellende wereld wensten uit te komen. Of die hun batterij wilden bijladen. Abraham beklom een berg, om zijn zoon te offeren; later werd deze berg tempelberg. Mozes bestee de Nebo in het Overjordaans, voor hij tot zijn vaderen verzameld werd. Aäron stierf op de berg Hor. Elia woonde tijdelijk in een schuilplaats in het Sinai-gebergte, trad later tegen Baäl op, op de berg Karmel. David heeft zich tijdens zijn vluchtperiode verscholen in het gebergte van Judea, in de hoge spelonken langs de Dode Zee; hij noemde de Heere zijn „hoog vertrek”. Ook op de Hermon, tussen de Jordaan-bronnen, zijn Gods stromen en baren over zijn hoofd gegaan. De secte der Essenen en de Joodse patriotten hebben het enkele jaren tegen de Romeinen uitgehouden op de rots Masada. En vergeet niet, hoe Mozes op de Horeb van God de Heere de wetten heeft ontvangen! Zo heeft later Jezus Christus vaak op een berg alleen gebeden: dichter bij zijn Vader dan bij de wereld. Zo is Hij ook voor de ogen van drie getuigen verheerlijkt op de berg Thabor.

Hoe veranderlijk ook het beeld van een berg mag zijn, afhankelijk van belichting, weer en atmosfeer, hij staat onveranderlijk op zijn plaats en blijft daar, alle eeuwen door. Vandaar dat de Bijbel soms bergen oproept als getuigen: ze hebben meer gezien dan in een mensenleven mogelijk is. Als u vandaag Israël bezoekt, zullen de heuvels rond het Meer van Galilea waarschijnlijk u het meest toespreken; het zijn dezelfde heuvels, waarop de Heiland met zijn discipelen wandelde; dezelfde, waarop de beide won-

H. de Jong / Amsterdam

De betrekkelijke waarde van het nationale (1)

De bedoeling van dit artikel is niet om achteraf nog eens te gaan kissebissen over het al of niet wenselijke van het artikel dat ik in de week voorafgaande aan de anti-kernwapen-demonstratie te Amsterdam in het dagblad Trouw en in Opbouw plaatste. Ik heb daarop natuurlijk verschillende reacties gekregen en de negatieve, zelfs de zeer negatieve, wonnen het in aantal van de positieve. Ik ga mij over het gebodene niet verdedigen, maar wil doorstoten naar een achtergrond daarachter om me daarover eens wat nader te verklaren. Hoe staat het eigenlijk met de christelijke waardering van het nationale? Voor wat betreft één kritiek wil ik trouwens een uitzondering maken en me daartegen toch verweren. Dat gaat over wat de schrijver van de rubriek 'Vandaag' in Trouw van 24 november j.l. tegen mij meende te moeten zeggen. Hij verweet mij ongenaanceerdheid en sprak zelfs van een 'op de man spelen' en een onderuit halen van de demonstranten. Ik reed volgens hem bepaald

een scheve schaats. Maar de strekking van mijn stukje was dat ik de massaliteit van de demonstratie niet vertrouwde. Ik haal voor de duidelijkheid twee belangrijke zinnen aan: „... ja, nu ben ik geneigd veel van de toeloop van zaterdag dáaraan toe te schrijven”, en de zin die als conclusie kan gelden: „Voor mij zal daarom de demonstratie een teken te meer zijn dat bij velen ons volksbestaan in een verregaande staat van ontbinding verkeert”. De woordjes 'veel' en 'velen' vallen toch niet over het hoofd te zien. Geen sprake van dus dat ik ongenueanceerd over de intenties van 'de' deelnemers geoordeeld zou hebben. Ik wil hier ter aanvulling graag zeggen dat ik zonder meer aanneem dat andere 'velen' te goeder trouw aan de demonstratie hebben deelgenomen, bijvoorbeeld om hun bezorgdheid over de oorlogstoerusting in het algemeen uit te drukken. Toch heb ik dat in het stuk zelf niet willen zeggen, want duidelijk zijn deze 'velen' op de 21ste november niet geweest. Men moet het de heer

derlijke spijzigingen zijn geweest; waarop de Bergrede is uitgesproken en waarvan de zwijnen niet meer inrenden.

Wanneer u - komende uit een vlak land - eenmaal met bergen vertrouwd mocht raken, zult u ze ook zien als „landmarks”, betrouwbare oriënteringspunten. U leert het geaccidenteerd terrein kennen: alle plekken worden betrokken bij de naastbij bergtop, zoveel meter lager, zoveel meter afstand, in welke richting ook gemeten. Zo kunnen bergen ook „roken”: hun top in een dichte wolk verliezen. Zo kunnen bergen ook „spreken”: goede boodschappen verkondigen, zingen, juichen, recht spreken, vrede brengen.

En denk aan de droom van Nebucadnezar in Babel. Een steen werd zonder handen van de top van de berg afgenomen en ging aan het rollen. Want boven op een bergtop ligt een cairn, een stenenstapel, waaraan alle bergbeklimmers hun steentje bijdragen. Die cairn duidt het hoogste punt aan. En zo'n stapel stenen kan er label bij staan. Door de enorme windstoten daarboven kunnen stenen gaan verschuiven, verzakken, uit het verband raken en naar beneden storten. Zonder handen. En wee de man, op wie zo'n steen valt - hij is ten dode opgeschreven.

Dat was natuurlijk zinnebeeldig bedoeld van Daniël - maar het beeld liegt er niet om. Zoals ook Christus zinnebeeldig een steen-om-te-struikelen is genoemd - gevaarlijk voor wie Hem uitdaagt. Maar sprekend over stenen zijn we al eigenlijk in het volgende artikel verzeild. Daarom nog even terug naar de bergbeklimmers.

De hoogste berg van Argyll, ons district, is de Beihnn Nevis bij Fort-William. (Inderdaad: Fort-William is genoemd naar koning-stadhouder Willem III, de ondeugd die betrokken is geweest bij de moord op de De Witten en de moord op de MacDonalds van Glencoe.) De hoogste berg uit dit gebied wordt jaarlijks door een groep beklommen op Remembrance Day. De gangmaker van die groep is hoofd van een naburige Bijbelschool, die dit jaar voor de 80ste maal de Beihnn Nevis beklom. Hij is niet zo piep meer (79 jaartjes) maar hij hoopt de honderdste beklimming mee te maken en stelt dat niet uit. En ziet u welke macht van een berg kan uitgaan?

Faber nageven dat hij die duidelijkheid heeft nagestreefd door nee te zeggen tegen mensen die als sprekers een wat andere optiek dachten in te brengen. Dat is hem niet in dank afgenomen, maar het betekent wel dat hij nu recht heeft om de hele demonstratie als succes van het IKV naar zich toe te halen en haar uit te leggen als een geduchte onderstropping van de IKV-doelstelling: eenzijdige ontwapening als begin van tweezijdige ontwapening. En als er nu zijn die zeggen: niets mee te maken; ik heb gedemonstreerd vanuit mijn eigen motieven (om zo te zeggen: onder mijn eigen spandoek) dan is dat voor mij een bevestiging te meer van de in het stuk gegeven indruk dat er op die zaterdag in Amsterdam niet een 'wij', maar een verzameling van 'ikken' zou demonstreren.

Het nationale

Maar is dat dan zo erg? „Wat wilt u toch met dat 'wij'?” Wat is daar de waarde van? En vooral als dat 'wij' dan een nationale invulling krijgt, zijn er niet weinigen die behalve niet begrijpend ook nog bezorgd worden: riekt dat niet naar nationalisme? Dat we als christelijke gemeente een 'wij' vormen, - ja, maar als volk? Iemand zei tegen mij: ik voel me veel meer christen dan nederlander. Hij bedoelde dat tegen mij in te brengen, maar ik kan het daar helemaal mee eens zijn. Het drukt ook mijn bedoeling precies uit. Ook ik voel mij veel

meer christen dan nederlander. Tussen die twee begrippen is geen lijn wel een verschil maar geen tegenstelling en iemand die met die opmerking zijn belastingformulier terugstuurt, krijgt het terecht per ommekeer de retour. Ik wil zeggen dat het nederlanderschap en in het algemeen de nationaliteit een realiteit is die er recht op heeft dat we er recht aan doen. Ook als ze iets lastigs in zich bergt. We komen er dan niet verder mee als wij deze werkelijkheid karikaturaal van ons afduwen, het voorstellende alsof het nationale zonder meer tot nationalisme leidt. Daarvan mogen we dan wel een verschrikkelijk voorbeeld in onze herinnering meedragen: het nationaal-socialisme van vóór en in de tweede wereldoorlog, dat het nationale nationalistisch op de spits dreef met de heidense leer van ras, bloed en bodem, en het is terecht dat daarop tot in onze tijd toe heftig afwijzend gereageerd wordt, maar tegelijk ligt hier wel de verklaring voor het feit dat we het nationale niet meer evenwichtig weten in te schatten.

Negatief

Wat is dan het nationale? Soms kun je een verschijnsel wel eens naderbij komen door je voor te stellen wat er gebeurt als het er niet is. De Bijbel komt ons daarin prachtig te hulp met de geschiedenis van Genesis 11, waar verteld wordt over de torenbouw van Babel. De nog ongedeelde mensheid die één

van taal en één van spraak is loopt met de bouw van stad-en-toren storm tegen de hemel: laten wij ons een naam maken opdat wij niet over de gehele aarde verstrooid worden. De HERE - die hier bij zijn verbondsnaam genoemd wordt! - steekt daar een stokje voor. Zijn overweging is: Dit is het begin van hun streven; nu zal niets van wat ze denken te doen voor hen onuitvoerbaar zijn. De HERE verwacht dan de taal, verstrooit de mensen en verdeelt de aarde (Gen. 10 : 25). Hij verdeelt haar in begrensde gebieden, zo maakt het in het hebreuws gebruikte woord duidelijk. De politiek georganiseerde natie is geboren. Sindsdien, zo mogen we zeggen, heeft de Here God 'verdeeld en geheerst'. Zo, in deze verdeeldheid, kan Hij de aarde die in haar geheel onder de 'overste dezer wereld' staat, beter aan. Dat klinkt zwak, maar de tegenstander is ook zeer machtig, zij het niet almachtig. De verdeling der wereld in talen en volken en naties is dus te zien als een nood-maatregel van de hemel om het opstandig samendrommen van de mensenkinderen tegen de HERE en tegen zijn Gezalfde af te remmen. Vandaar ook dat God zich hier laat noemen bij de naam waaronder Hij bij zijn volk bekend is: HERE. Want juist als Verlosser-God en terwille van zijn verlossingsplan neemt Hij deze krasse maatregel. Mozes heeft dat later op dichterlijke wijze uitgedrukt: „Toen de Allerhoogste aan de volken hun erfenis toedeelde, toen Hij de mensenkinderen van elkander scheidde, heeft Hij de grenzen der volken vastgesteld naar het aantal der zonen van Israël” (Deutr. 32 : 8). Wij trekken hieruit een correcte conclusie als we zeggen dat we juist als volk van God er belang bij hebben dat de grenzen van de woonplaatsen der volkeren bepaald ('be-paald') zijn en blijven (Hand. 17 : 26). Ik zeg niet dat het zonder die grenzen niet kan, maar het zal dan toch voor de gemeente in de wereld veel moeilijker zijn. Die grenzen zijn namelijk te vergelijken met brandmuren die het ideologische vuur dat in de mensheid woedt verhinderen, althans hinderen, om van het ene volk op het andere over te slaan. Het grote tehoop lopen tegen de Christus wordt er door afgeremd.

Schotjesgeest

Voor mijn catechisanten vergelijk ik het wel eens met een grote tankwagen zoals we die op onze wegen zien rijden. Ik heb mij laten vertellen dat zo'n tank in z'n binnenste een schottensysteem heeft waardoor het mogelijk is dat hij ook in half gevulde toestand over de weg vervoerd wordt. Anders zou bijvoorbeeld in een bocht of bij het stoppen de druk op de wanden zo groot worden dat het gevaarte uit de bocht of door z'n remmen vliegt. Zo nu heeft de Allerhoogste het gevallen mensenhart een nationale

schotjesgeest ingeplant. Ik zeg dit wat meesmuilend, omdat daar ook erg veel narigheid uit voortgekomen is. Het heeft ook veel bloed doen vloeien. Maar nog eens: denk je eens in wat er gebeurt als dit verschijnsel er niet is. Wat is het alternatief?

Positief

Valt er niet ook nog iets positievers over te zeggen? Stellig. De bonte verscheidenheid van volk en stam en taal en natie heeft ook de menselijke ontplooiing gediend. Denk alleen maar eens aan de rijkdom van de verschillende talen. Dat wat in Genesis 11 verteld wordt is zozeer tot de schepping gaan behoren dat ook de herschepping er een weerslag van zal vertonen. Waarom ook de Openbaring (21 : 3) van de geredde mensheid op de nieuwe aarde zegt: „... en zij zullen zijn volken zijn”, een meervoud dus; waarmee de verderop voorkomende belofte overeenstemt dat de heerlijkheid en de eer van de volken in het nieuwe Jeruzalem gebracht zullen worden (vers 26). Ik weet wel, men kan zich afvragen of er niet ook zonder het oordeel van de verstrooiing en de verdeling verscheidenheid in de mensheid zou zijn ontstaan: een bodemgebondenheid van de mensen die er voor zorgt dat aan de landschappelijke variatie een ethnische veelkleurigheid beantwoordt, maar dat neemt niet weg dat de statelijke afgrenzing tot de rijkdom van die verscheidenheid ook wel heeft bijgedragen. We hoeven daarover dus niet enkel negatief te doen. Ik ben het dan ook niet eens met collega Algra wanneer hij in zijn Pastorale Notitie in ons blad van 27 november tegen mij opmerkt dat de Bijbel ons heus niet leert te spreken over 'het volksbestaan' om daaraan grote waarde te geven. Toegegeven, we hebben het hier inderdaad niet over de grootste waarde, maar het volksbestaan vertegenwoordigt wel degelijk een betrekkelijk belang. Zowel in het negatieve als in het positieve heeft het betekenis voor het Koninkrijk Gods. Natuurlijk zal niemand zich in kerk en koninkrijk Gods mogen laten voorstaan op ras of volk. Dat lezen we inderdaad in het door ds. Algra aangehaalde Col. 3 : 11: „... waarbij geen onderscheid is tussen Griek en Jood, besneden of onbesneden, barbaar en Scyth, slaaf en vrije, maar alles en in allen is Christus”. Maar zo goed als we van het mannelijk en vrouwelijk (dat in zulke reeksen ook wel genoemd wordt, Gal. 3 : 28) in het nieuwe leven iets hopen terug te vinden, zo is dat m.i. ook met de nationaliteit het geval. Zij heeft en houdt betekenis. Wanneer we in Handelingen 2 het tijdperk van de Geest binnenstappen, ontmoeten we meteen 'Parthen en Meders en Elamieten en die inwoners van Mesopotamië zijn'. Wel hun spraakverwarring maar niet hun spraakverscheidenheid is opgeheven. Zij

zijn daar, ieder met z'n eigen taal waarin hij geboren is. Het feit dat het daar om Joden gaat, verscherpt nog het accent op hun nationaliteit. Er waren daar in Jeruzalem 'volk e n' van Israël (Hand. 4 : 27) bijeen en dat heeft zijn weerslag gehad op de eerste gemeente en zal zijn weerslag nog hebben op de uiteindelijke gemeente.

Een plus?

Genoeg nu over het nationale als zodanig. Met de lezer meedenkend voel ik een vraag opkomen: komt bij dit alles niet een plus wanneer we het over juist de nederlandse nationaliteit hebben? Want Nederland is toch een christelijke natie? Daarover wil ik in een afzonderlijk vervolgartikel iets zeggen.

C. Veenhof / Oudemirdum

Kernenergie

Enige tijd geleden wijdde prof. C. Veenhof (wiens gezondheid zover hersteld is, dat hij weer een bijdrage aan ons blad kan leveren) een 'Persschouw' aan het onderwerp kernenergie. U heeft die kunnen lezen in het nummer van 18 september.

Daarna schreef prof. Veenhof ook nog over het Interkerkelijk Vredesberaad; dat was in het nummer van 7 oktober.

Op deze beide 'Persschouwen' is door meerdere lezers van ons blad gereageerd. Die reacties gingen voornamelijk over het door prof. Veenhof geschrevene in verband met de problemen rondom de kernenergie.

Om nu de discussie niet al te ingewikkeld te laten worden, wil de redactie - in ieder geval voorlopig - het gesprek beperken tot het onderwerp kernenergie. Misschien is het mogelijk later ook nog eens te spreken over de vredesbewegingen, waaronder het IKV.

Als begin van een gesprek plaatsen we vandaag een verkorte ingezonden van drs. Beertema, met daarbij een eveneens verkort antwoord van prof. Veenhof.

Voor het vervolg op dit gesprek heeft de redactie dr. C. v. d. Leun uit Utrecht (kernfysikus) bereid gevonden over dit onderwerp in ons blad te schrijven. Het is de bedoeling dat dit in de loop van januari 1982 zal gebeuren.

De redactie verzoekt de lezers te wachten met reageren tot na de

publicatie van de door dr. v. d. Leun te schrijven artikelen.

Daarna willen we de discussie over dit actuele en omstreden onderwerp graag voortzetten.

De redactie

Ingezonden

Met stijgende verbazing en verontwaardiging las ik in „Opbouw” nr. 33 van 18 september 1981 de Persschouw van Prof. C. Veenhof met als titel „Kernenergie”. Die verbazing en verontwaardiging werd veroorzaakt door de ongenueerde stemmingmakerij die in dit artikel naar voren kwam. Al in het begin van het artikel worden mensen die tegen toepassing van kernenergie zijn, bestempeld als de „anti-kernenergie-meute”. Deze groepering wordt vervolgens over één kam geschoren met de vredesbewegingen en gezamenlijk betiteld als: zgn. „vredesbewegingen”.

Op zijn minst wordt hier gesuggereerd dat mensen die tegen het gebruik van kernenergie zijn en de mensen uit de vredesbewegingen een dom en leugenachtig volkje vormen.

Vervolgens wordt de staf gebroken over de anti-kern-activisten die de „brede maatschappelijke discussie” (BMD) niet nodig hebben, omdat zij het al weten. Vreemd is het daarom dat C. V. hierbij niet de voormalig Minister van Binnenlandse Zaken noemt: de heer Wiegel. Deze was tijdens zijn ambtsperiode nota bene verantwoordelijk voor de instelling van de stuurgroep BMD. Tijdens de afgelopen verkiezingsperiode verklaarde hij tijdens een tv-interview dat wat hem betreft de BMD niet nodig was!

C. V. suggereert zelf ook geen behoefte te hebben aan de BMD. Immers „mensen die het weten, zijn er weinig, zeggen insiders”. Nu zijn insiders mensen die het weten. En C. V. wil wel eerlijk bekennen dat hij het niet weet.

Ik vraag deze eerlijkheid in twijfel te trekken, omdat in de rest van het artikel slechts meningen worden geciteerd van voorstanders van het gebruik van kernenergie. Of behoren de tegenstanders per definitie tot de groep outsiders (mensen die het dus niet weten)?

Merkwaardig doet dat beroep op deskundigen uit de mond van C. V. overigens wel aan. Allereerst verwacht je dat niet te horen van iemand die in de veertiger- en zestiger jaren een kerkscheuring heeft meegemaakt. Ook toen moesten gewone mensen een keus maken en liet men zich niets wijs maken door een select groepje insiders. Erger is dat wat C. V. anderen verwijt hier op hemzelf terugslaat: als wij onze mening en keuze moeten laten bepalen door deskundigen die voorstander zijn van toepassing van kernenergie, dan heeft de BMD inderdaad geen zin!

Even verder in het artikel poogt C. V. de Sovjet-Unie uit te spelen tegen de in ons land wonende communisten, die volgens C. V. wel de felste anti-kern-activisten zijn (een niet bewezen stelling).

Vindt C. V. het door de Sovjet-Unie gevoerde beleid t.a.v. toepassing van kernenergie goed omdat de Sovjet-Unie blijkbaar voorstander is? En hebben Nederlandse communisten met hun anti-houding het mis omdat ze communist zijn?

Hoopvol is in ieder geval dat Nederlandse communisten niet klakkeloos het beleid van Moskou overnemen! Aan het eind van C. V.'s artikel wordt gesteld dat het artikel enkele feitelijke gegevens over de kernenergie en de kerncentrales bevat. Er staat echter meer in. Er worden namelijk ook meningen van anderen weergegeven waar men gefundeerd tegen kan zijn. Om zijn stelling kracht bij te zetten meent C. V. zich opnieuw van een stemmingmakende zinsnede te moeten bedienen: „de kreten van de anti-kernfanaten!”

Ik ben van mening dat de Persschouw van C. V. geen zinvolle bijdrage is in de discussies rond kernenergie en kernbewapening. Sterker nog: iemand die slechts beoogt stemming te kweken tegen tegenstanders van het gebruik van kernenergie plaatst zich metterdaad buiten de discussie.

Kerkrade Drs. H. E. Beertema

Onderschrift

Graag wil ik in alle rust enkele opmerkingen maken in reactie op het hierboven afgedrukte „Ingezonden”. Ik reageer daarmee tegelijk op een paar kleine „Ingezonden” die dezelfde strekking hebben als het boven afgedrukte.

1. Ik heb er geen moment aan gedacht de serieuze protesterende tegen de kernenergie te diskwalificeren! Evenmin als ik maar enige kritiek zou willen oefenen op protestmarsen daartegen. Ik aanvaard van harte de vrije, democratische samenleving met alle aspecten en consequenties daarvan. Dat is zo evident dat ik meende dat ik niet met zoveel woorden behoefde zeggen dat ik op de democratisch ondernomen demonstraties en acties geen enkele kritiek oefen. Dus daarover geen woord meer.

2. Toen ik schreef over de kernenergie-meute had ik het oog op de groep van geweldplegende lieden die ook en vooral in Dodewaard acte de présence gaven. Dat is trouwens niet wat ik schreef, nl. dat deze mensen fanatiek bezig waren om Dodewaard weg te krijgen en dat ze - ik hoorde hen dat zelf zeggen - de brede maatschappelijke discussie over kernenergie niet nodig achtten. En zo optredend zijn ze inderdaad het stadium van discussie voorbij.

Wat deze geweld gebruikende lieden presteerden, is zonder meer schandalig. Het begon met het „kraken” van een weiland en het installeren daarop van zendapparatuur voor „eigen” radiouitzending. De materiële schade is enorm. In een radiouitzending vertelde de secretaris van de gemeente Dodewaard, dat de gemeente als zodanig ten gevolge van allerlei vernielingen een schade van tweehonderdduizend gulden had. En daar kwamen nog heel veel schadeclaims van de burgers bij. De totale schade werd daardoor nog een aantal tonnen hoger.

3. Wat het IKV betreft: ik heb het in het geïncrimineerde artikel (dat van 18 september 1981 nr. 33) niet genoemd en er bij het schrijven ervan niet eens aan gedacht! Maar eerlijkheidshalve wil ik toch zeggen dat ik er ernstig bezwaar tegen heb. Want vooreerst: het is geen organisatie meer voor beraad, maar een, zelfs fanatieke, actie-groep. Voorts: het

aanvaardt burgerlijke ongehoorzaamheid als een middel om zijn doeleinden te bereiken. In de derde plaats: het IKV aanvaardt ook mensen als gelijkwaardig die vreemd of afwijzend staan tegenover de christelijke grondslag van het IKV en die mee het beleid kunnen bepalen. Daarbij komt dat de financiële situatie van het IKV ondoorzichtig is. De rooms-katholieke bisschoppen hebben er daarom op aangedrongen dat het IKV jaarlijks een door een erkende accountant goedgekeurd financieel verslag van inkomsten en uitgaven zal laten opstellen en publiceren.

4. Ten aanzien van de bemoeienis van de Sovjet-Unie en de communistische partijen wil ik het volgende opmerken:

Er is een organisatie die de naam draagt van *Wereldvredesberaad*, die zich volledig oriënteert aan de buitenlandse politiek van de Sovjet-Unie. Oorspronkelijk had die zijn hoofdkwartier in Parijs. Maar hij werd door de Franse regering verboden. Nu heeft hij zijn hoofdkwartier in Helsinki. Op een vergadering van dit „beraad”, gehouden in Oost-Berlijn, werd de organisatie tegen de neutronbom uitgedacht en op touw gezet. Als leus werd gekozen de slogan: „Stop de bom”. Op deze vergadering was Nico Schouten aanwezig en actief bezig. En teruggekeerd in ons land organiseerde hij de Stop-de-bom-actiegroep in ons land. Hij werd er de secretaris van. Het spreekt vanzelf dat nu een leidinggevende figuur in de CPN in deze Stop-de-bom-actie een dominerende positie in de nieuwe actie heeft, deze door de partij wordt aanbevolen en gesteund. Zoiets ligt in de partijstructuur opgesloten.

5. Wanneer mijn criticus een zekere gelijkheid of analogie ziet tussen wat in de vrijmakingstijd geschiedde en wat in verband met de „vredesbeweging” plaats vindt, in die zin dat in de jaren veertig ook door „leken” en niet alleen door wetenschappers werd geoordeeld en dat nu ook ten opzichte van de kernenergie geldt, dan maakt hij een duidelijke fout. Hij is dan slachtoffer van wat in de logica een „metabasis eis allo genos” heet. Het overspringen van een bepaald terrein naar een ander terrein dat geheel verschillend is van het eerste. In de jaren veertig ging het namelijk over geloofskennis waartoe alle gelovigen in principe toegang hebben. Johannes schrijft (1 Joh. 2 : 12/21): „Gij hebt de zalving van de Heilige en gij weet alles (of: weet allen)”. In verband met de kernenergie gaat het evenwel over wetenschappelijke kennis (ik spreek niet over popularisering van het probleem, maar over het probleem van de kernenergie zelf!). En die wetenschappelijke kennis is als zodanig alleen toegankelijk voor op dat terrein wetenschappelijk gevormden. Daarom is op dat gebied de „leek” afhankelijk van de mannen van wetenschap. En volgt de een of de ander na.

6. Hieruit volgt ook dat ik nog al sceptisch sta tegenover de gepropageerde „algemene maatschappelijke discussie”, die ik allerminst diskwalificeer! Vooreerst geloof ik dat alle argumenten zowel pro als contra wel zo ongeveer bekend zijn. Het activeren van de „massa” heeft wel ten gunste van de politiek betekenis, maar niet ten aanzien van het eigenlijke probleem van de kernenergie zelf.

kerknieuws

Studeren of werken in een andere stad? — Oproep aan alle kerkeraden in den lande! — Heel vaak gebeurt het, dat (belijdende) leden van onze kerk vanuit hun ouderlijke woonplaats naar een andere stad verhuizen i.v.m. studie of werk. De „ouderlijke” gemeente, vooral wanneer ze nog alleen zijn. Zo af en toe komen ze thuis, en gaan dan als vanouds naar de ouderlijke kerk. Gedurende de weken in de studie- of werkplaats bezoeken ze de zustergemeente. Het probleem, waar de kerk in Utrecht mee geconfronteerd wordt, maar waarin ze ongetwijfeld niet alleen staat, is, dat er geen overzicht is over deze groep. Wie komt hier vanuit een zustergemeente studeren, werken en wonen, en komt dan ook regelmatig in onze kerk? Vreemde gezichten zien we uiteraard wel, en deze onbekende mensen aanspreken gaat ook nog wel, maar het is nauwelijks mogelijk deze mensen in hun studie- en werkjaren goed op te vangen, omdat we geen namen en adressen kennen! Daarom wil de kerk van Utrecht het volgende voorstel doen. Laten we als kerkeraden in den lande elkaar **regelmatig** op de hoogte houden, wanneer één van onze leden gaat wonen en studeren of werken in een andere plaats, en **daarbij** lid

blijft van de oorspronkelijke gemeente. Stuur aan de kerkeraad van de nieuwe woonplaats de namen en adressen van deze mensen toe. Op deze manier helpt u die kerkeraad haar werk goed te doen, en zullen ook uw gemeenteleden die aandacht kunnen krijgen die ze nodig hebben.

Kerkeraad van de
Ned. Geref. Kerk te Utrecht

Samenwerking Ned. Gereformeerden en Christ. Gereformeerden bij het maandblad DIA — In januari begint de tiende jaargang van het maandblad DIA. Het begin van het jaar dat het tweede lustrum zal vormen geeft een ingrijpende verandering te zien. Tot dusver was DIA een maandblad dat een specifiek christ. gereformeerd stempel droeg: een christ. gereformeerde redactie, een christ. gereformeerd stichtingsbestuur en een (voornamelijk) christ. gereformeerde lezerskring. Met ingang van de tiende jaargang zal dat veranderen. Overleg met het Gereformeerd Landelijk Jeugdcomité heeft hierin geresulteerd, dat ook Ned. Gereformeerden zullen toetreden tot de redactie en het stichtingsbestuur. De verwachting is, dat daardoor ook vele Ned. Gereformeerden zullen gaan behoren tot de lezerskring. Zo is DIA het eerste kerkelijk blad waarin de samenwerking tussen Ned. Gereformeerden en Christ. Gereformeerden gestalte krijgt! De redactie en het stichtingsbestuur verheugen zich bijzonder over deze ontwikkeling en zien hierin een nieuwe (kleine) stap op de weg naar de eenheid van de beide kerken.

DIA verschijnt iedere maand in een omvang van 25 bladzijden. Het blad probeert in te gaan op actuele vragen om vanuit de Schrift een handreiking te geven voor het overdenken van die vragen. Om vanuit de Schrift een handreiking te geven voor het overdenken van die vragen. Ieder nummer is een themanummer. Om een indruk te geven mogen de thema's van de laatste nummers genoemd worden. Het septembernummer ging in op vragen rond de opvoeding, met name ook de godsdienstige opvoeding. Het oktobernummer had het thema „voeding”, waarbij onder meer vragen over „voedsel en wereldbevolking” en „voeding en gezondheid” aan de orde kwamen. Het novembernummer ging onder het thema „vermenigvuldigen of delen” in op de problematiek rond de verhouding rijkdom-armoede. Het is de bedoeling, dat in het komende nummer het thema „labiliteit” aan de orde gesteld zal worden met centraal ervaringen van een huisarts en een pastor. Thema's voor de eerstkomende nummers in 1982 zijn: „Hoe bijvoeglijk is christelijk?” (over het eigen karakter van de christelijke organisaties) en „burgerlijke ongehoorzaamheid”.

De redactie en het stichtingsbestuur zullen het waarderen, wanneer u zich nu voor de jaargang 1982 abonneert op DIA. Allereerst op grond van de inhoud van het blad doen zij daartoe een beroep op u. Tegelijk is ook een belangrijk argument tot abonneren gelegen in de nieuwe opzet: een — eerste — gemeenschappelijk blad van Ned. Gereformeerden en Christ. Gereformeerden.

Abonneren is mogelijk bij: Administratie Maandblad DIA, p.a. dhr. A. Valkenburg, De Grote Pekken 8, 3901 JC Veenendaal. De prijs van een jaarabonnement bedraagt f.30,—. Het is ook mogelijk op het adres van de administratie een gratis proefnummer aan te vragen.

de redactie ontving

Elisabethbode Kerstnummer. Postbus 100, 7240 AC Lochem, prijs: van f 1,25 tot f 0,25, afhankelijk van het aantal af te nemen exemplaren.

Mieke den Ouden-Hille — Mensen rondom ons — tien kerstverhalen. 91 pag., f 12,50. Uitgegeven door Buijten en Schipperheijn, Amsterdam.

Hans Werkman, Sikandi en de Zoeloeheks — jeugdboek. 130 pag., f 10,90. Uitgegeven door Kok, Kampen.

Maranatha-kalender 1982, onder redactie van dr. J. H. v. d. Bank, ds. L. H. Kwast, ds. J. Overduin, ds. G. Spilt, drs. A. de Vries. Uitgegeven door Kok, Kampen. Prijs f 11,10.

De mogelijkheid bestaat dat op een of meerdere van deze uitgaven in een recensie wordt teruggekomen.

Zijn zij kinderen van de rekening geworden?

KINDEREN van de rekening, niet alleen de Papoeakindertjes, maar het hele Papoeavolk. Is aan hen niet gepresenteerd de rekening van ons koloniale verleden?

Betalen zij vandaag nog niet, elke dag weer, voor de trouw die zij aan Nederland, aan ons bewezen hebben?

De Papoea's mogen geen volk zijn.

Ze mogen zichzelf geen Papoea meer noemen.

AL MEER dan tien jaar duurt dit onrecht.

Er is een Zwartboek over vol geschreven.

Tienduizenden doden.

Duizenden vluchtelingen.

Honderden weduwen en wezen en achtergebleven gezinnen.

Gevangenen, vermisten, verdwenen.

Elke dag levensbedreiging.

De Papoea is uit het straatbeeld verdwenen.

ER BLIJFT voor ons maar één ding over:

een overlevingskans scheppen.

Onze Stichting werkt daarnaast. Wij helpen waar we helpen kunnen. U ziet de weeskinderen van één van de tehuizen die wij steunen.

Zij zijn onze eerste zorg. Maar onze helpers zoeken het leed op, waar ze 't ook maar aantreffen. 'Konden we maar overal komen', horen we steeds weer als toch het leed toegeslagen heeft.

Papoea-fonds

Postgiro 243000
Rozendaal 27
8431 PD Oosterwolde
Bank: Amro Oosterwolde
Rekening 44 40 72 470

Secretariaat:

Van Randwijcklaan 104
3815 MT Amersfoort
Telefoon 033-728690

Laat ze niet in de steek.

Neem er één voor uw rekening.

STICHTING HULP AAN PAPOEA'S IN NOOD

Verschenen:

Drs. H. de Jong, Maar Jezus zeide... (de bergrede uitgelegd voor de gemeente) 152 pagina's f 17,—

Verder zijn nog leverbaar:

Prof. dr. J. Douma, Capita Selecta I (2e druk) (onderwerpen: Homofilie, Milieubescherming, Abortus, Euthanasie, Gezinsvorming) f 13,—

Capita Selecta II f 13,— (onderwerpen: Arbeid, Pedofilie, Kunstmatige inseminatie, Geslachtsgemeenschap vóór (buiten) het huwelijk?, Echtscheiding, Drugs)

Capita Selecta III f 16,50 (onderwerpen: Recreatie en sport, Het oorlogsvraagstuk)

Ds. P. K. Keizer, Vragen naar de bekende weg I (2e druk) f 10,75
Vragen naar de bekende weg II (keuze uit onderwerpen opgenomen in het Calvinistisch Jongelingsblad in de 50-er jaren) f 10,75

Postille f 15,— (meditaties, bredere kerkblad-artikelen en verkorte preken)

Drs. O. Mooiweer, Leven in het verbond (Gods afspraak serieus nemen) f 4,—

Ds. G. Visee, Onderwezen in het koninkrijk der hemelen f 27,50 (keuze uit de persarbeid van ds. Visee)

U kunt bestellen bij uw boekhandel of rechtstreeks bij de uitgever:

Copiëerinrichting v. d. Berg
BROEDERWEG 6 — 8261 GT KAMPEN
TELEFOON 05202 - 12287

GEVESTIGD IN LEEUWARDEN
ALS CARDIOLOOG,

W. M. SCHENKEL,
Mannagras 89,
8935 RT LEEUWARDEN

★ Verklaring van alle Bijbelboeken door D. J. Christiaan, 17 delen, 2000 blz. Uniek aanbod f 26,75. Franco na girostorting 1793613. Bijbelcursus Oudewater P.B. 44.

**BIJBELKRINGEN,
VERENIGINGEN enz.
OPGELET!**

Er zijn nog exemplaren van de 'Hulp bij Bijbelstudie' over het boek Jeremia verkrijgbaar.

De prijs is slechts f 10,—.

Vriendelijk verzoek om uw

**ADVERTENTIES
SCHRIFTELIJK
OP TE GEVEN!!!**

Uiterlijk dinsdagmorgen, 10 uur, dient de tekst in ons bezit te zijn. Foto's en tekenwerk voor het maken van cliché's dienen 1 week voor de plaatsingsdatum ter drukkerij te zijn.

VERSCHEENEN:

JEREMIA - EZECHIËL
door **Ds C. Vonk**

In fraaie stempelband met goudtitel, 320 bladzijden - Prijs f 52,50

In de reeks „De Voorzeide Leer” zijn nu over de H. Schrift de volgende delen verschenen:

Ds C. VONK:	bladz.	Prijs:
INL. GENESIS-EXODUS		
2e druk	528	f 65,75
LEVITICUS	768	f 36,75
NUMERI -		
DEUTERONOMIUM	880	f 44,25
JOZUA	360	f 40,00
RICHTEREN, 2e druk	352	f 40,00
I en II SAMUEL, 2e druk	400	f 55,00
I en II KONINGEN	440	f 47,50
JESAJA	340	f 50,00
JEREMIA-EZECHIËL	320	f 52,50

Ds F. VAN DEURSEN
PSALMEN I, 2e druk 416 f 41,50
PSALMEN II, 2e druk 424 f 41,50
SPREUKEN 432 f 51,50

„Inleidingen, gedegen literatuurstudie en verwijzingen en een tekstregister tonen aan, welke hoge eisen gesteld mogen en kunnen worden aan een ook wetenschappelijk verantwoorde uitleg van de Schrift. De aankondiging van Van Deursen's „Job” geeft blijk van grote ijver van deze „gewone” gemeente-dominee”.
Reformatisch Dagblad
(Bespreking Ds F. v. Deursen, Spreuken)

Degenen die alle over de H. Schrift verschenen delen willen aanschaffen kunnen ze direct ontvangen desgewenst tegen betaling van f 25,— per maand.

Volledig prospectus op aanvraag.

LIEBEK & HOOIJMEIJER b.v.
SINGEL 55 — POSTBUS 2
2990 AA BARENDRECHT
POSTREKENING 216828

TE HUUR

van particulier 6 pers. nieuwe appartementen in het gezellige Tiroler Axams, een ideaal oord voor

WINTER en ZOMERVAKANTIE'S

In het gebouw vele extra's zoals: zwembad, sauna, stube, was- en droogmachine's.

Bij vroegtijdige reservering, meerdere appartementen gelijktijdig te reserveren.

Aantrekkelijke all-in-prijzen.

Voor informatie: 071-411115 en 01862-2596.

Zoekt U voor Uw vakanties iets anders?

Evangelische Camping
„t Beloofde Land”

biedt U
een afwisselend programma tijdens Paas-, Zomer- en Herfstvakantie.
Bovendien beschikken wij over groepsaccommodatie.
Speciale tarieven in voor- en naseizoen.

Reserveringen na 3 januari 1982.

Vraag folder.
Bosweg 17, Voorthuizen, tel .03429-2942

Te koop: Greydanus: Bijz. Canoniek (2 dl) H. Bavinck, e.a. Ook Kerk- en Vad. Gesch. ook antieke. Lijst op aanvraag.
J. Koppenaal, De Knobbe 13; 8141 WJ Heino, tel. 05729-2656.

In Christus Jezus, in de verwachting van Zijn wederkomst is vrij plotseling ontslapen mijn geliefde vrouw, onze geliefde moeder en grootmoeder, zuster, schoonzuster en tante

Engelina Christina Vos-t Hoen

op de leeftijd van 65 jaar.

Amhem,	J. VOS Wzn.
Nieuwland,	A. J. VOS
Nieuw-Lekkerland,	F. A. VOS-REUMER
Alblasserdam,	W. VOS
	R. VOS-BURGGRAAF
	B. BOUMAN-VOS
	B. J. BOUMAN
	A. B. VOS
	Kleinkinderen
	en verdere familie.

5 December 1981

Oost-Kinderdijk 23

2953 CJ Alblasserdam

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

de esdoorn

Stichting Gereformeerd Bejaardencentrum „Zwolle”

Voor het bejaardencentrum „DE ESDOORN” te ZWOLLE komt binnenkort wegens pensionering vacant de functie van

DIRECTEUR m/v

- Het bestuur van de Stichting is samengesteld uit leden van de Gereformeerde Kerk (vrijgem.), de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Christelijk Gereformeerde Kerk.
- Het tehuis biedt plaats aan 150 bewoners.
- De directeur is belast met de algemene leiding van het tehuis, hierbij zorgend voor een goed woonklimaat voor de bewoners en een goed werkklimaat voor het personeel.
- Gegadigden dienen te beschikken over goede leidinggevende kwaliteiten en goede contactuele eigenschappen.
- Van de kandidaten wordt verwacht, dat zij over aantoonbare belangstelling voor de functie beschikken.
- Het bestuur gaat er in eerste instantie van uit in deze vacature een beijdend lid van één van de genoemde kerken te benoemen.
- Bij de selectieprocedure zullen de bewonerscommissie en de personeelscommissie worden ingeschakeld, terwijl een psycho-technisch onderzoek tot de mogelijkheden behoort.
- De salariering ligt tussen f 3.594,— en f 5.054,— per maand.
- Eigenhandig geschreven sollicitaties te richten aan de secretaris van het bestuur: dhr. R. Holsappel, Elzenlaan 49, 8024 ZG Zwolle.

Evangelisatie op gereformeerde grondslag in België

Steun

de arbeid van de evangelisatie-vereniging

FILIPPUS

met uw gebed en gaven.

Inlichtingen: R. L. Lichtert, Kruissherenstraat 10, 3078 GT Rotterdam.
Tel. 010-826798

Giro 280.717 v. d. Rabobank te Leerdam, onder vermelding: „Evang. Ver. Filippus”, Rek.nr. 35.84.33.924.

Iedere gever of geefster ontvangt ons gratis informatieblaadje.

Ook verzorgen wij graag een dia-avond over het evang.werk in België.

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist